

FORMULE DE... IMPOLITEȚE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Conf.univ., dr. **Grigore CANTEMIR**,
Universitatea „Alecru Russo” din Bălți

Fiind una dintre cele mai înaintate limbi de pe glob în ceea ce privește arsenalul formulelor de politețe, care se manifestă, practic, la toate nivelele limbii, limba română ne oferă aproape tot atâtea formulele de impolitețe. Acestea sînt forme ce au, în vorbire, mai mult un sens ironic sau o conotație depreciativă. În pagina ce ni se rezervă, vom trece doar în revistă cîteva dintre formulele de impolitețe care ar trebui scoase din uz, datorită sensului lor depreciativ. În acest sens, ne vom referi iarăși la cele patru nivele ale limbii: fonetic, lexical, morfologic și sintactic.

La nivel fonetic, impolitețea se manifestă prin dispariția unor silabe din cadrul formulelor de adresare care participă la exprimarea reverenței, fenomen ce denotă unele stări afective. „Constituie un act de impolitețe abrevierea formelor de salut”, așa cum ar fi: *b'mineața* „bună dimineața” și

¹⁴COȘCIUG, A. *Considerații asupra limbii în general și a limbii franceze în particular din perspectivă culturală și interculturală* // Materialele Colocviului Internațional „La francopolyphonie comme vecteur de la communication”. Chiși-nău: Pontos, 2006. P. 240.

b'seara „bună seara”¹. Haploglogia lui *mamă-ta*, devenit *măta* este și ea un exemplu cu aspect trivial, fenomen ce poate fi explicat prin faptul că face parte, probabil, dintr-o înjurătură și atunci când le auzim „se asociază în mintea noastră cu înjurăturile care le conțin”¹⁵. Or, „prescurtările nu fac o impresie deosebită”¹⁶. Dacă ni se dresează cineva cu *dom'le* sau ne scrie *dle* e semn că manifestă față de noi o oarecare subapreciere.

Același lucru se referă și la lungirea sunetelor, ce este de asemenea, rezultatul unei stări afective maxime. Astfel „prelungirea ținutei consoanei, ca urmare a unei maxime concentrări de energie într-o anumită zonă a cuvântului, poate exprima stări extreme”.

Nivelul lexical se caracterizează prin prezența unor apelative și formule construite cu sufixe diminutive, ca fiind purtătoare ale unor sensuri ironice. „Foarte important, în legătură cu concepția pe care se cuvine s-o avem despre diminutive, este amănuntul că ironia poate fi exprimată numai cu ajutorul formelor derivate (*matăluță, eventual, mățălică*)¹⁷: *Începe serviciul la opt fix? Și atunci spune-mi unde-mi umbli mățăluță?*

O conotație peiorativă pare să aibă sufixul diminutiv *-ulică*, „dacă judecăm după cele mai multe derivate cu acest sufix” [Ibidem, 176]. În acest caz, apelativul *moșulică* apare în vorbire cu o nuanță depreciativă. Cauza pare să fie faptul că acest sufix este răspândit în vorbirea țiganilor. Nivelul morfologic se caracterizează prin prezența îndeosebi a unor vocative ce apar deseori cu o nuanță ironică sau chiar peiorativă. De multe ori auzim adresarea cu vocativul *domnule* ce apare pe lângă un nume de persoană sau pe lângă o denumire de profesie. Vocativul *domnul* însă, întrebuițat sigur, nu este remarcabil de cele mai multe ori, deoarece apariția acestui vocativ singur „este nepolitic în orice împrejurare”¹⁸ (Iordan: 1975, 104).

La fel și vocativul *domnu*, apărut în vorbirea vânzătorilor, a ajuns să capete, pentru unii o nuanță peiorativă. Urmarea este că *domnu* se întrebuițează cu această nuanță când vorbitorul are motive de ordin subiectiv să disprețuiască ori să pară a disprețui pe acela căruia îi adresează această formulă.

¹ Frîncu N., Dragomir V., *Reguli de protocol și comportare în societate*, București, Editura Științifică, 1973, pag. 16.

¹⁵ Niculescu, Alexandru, *Individualitatea limbii române între limbile române*, București, Editura Științifică, 1965, pag. 52.

¹⁶ Paschia, Gheorghe, *Buna – cuvîntă oglindită în proverbe și maxime din toată lumea*, București, Editura Albatros, 1970, pag. 148.

¹⁷ Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, pag. 34.

¹⁸ Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975, pag. 182.

În perioada cînd limba română a fost invadată de calchieri franceze, a pătruns la noi și vocativul *musiu*, folosit îndeosebi în opera lui Ion Luca Caragiale. Un neologism deformat, *musiu* apare ca „un termen disprețuitor sau peiorativ”¹⁹ la adresa unor persoane care inspiră dispreț:

– *Jupîn Dumitrache!*

– *Ce poștești, mă musiu?* (I. L. Caragiale).

Combinarea dintre franțuzismul *musiu* și interjecția *mă!*, caracteristică limbii vorbite, accentuează și mai mult disprețul pe care vrea să-l exprime vorbitorul.

Revenind la viața noastră de zi cu zi, menționăm că de cîțiva ani au apărut titulaturi noi, ca *manager*, *boss*, *patron*, a căror utilizare ne pune în încurcătură. „Nu sună bine nici *Patroane!* nici *domnule patron!* și nici *boss!* sau *șefule!* Preferabil e să ne adresăm cu numele de familie sau dacă nu-l știm cu *domnule*”²⁰.

De cele mai multe ori aceste vocative sînt rezultatul unei stări de nemulțumire, indignare sau dispreț. Iată de ce e bine ca ceste vocative să fie evitate în vorbire, pentru a nu jigni pe cineva, fără a avea vreo intenție rea: – *Du-te, fato, la alte porți, răcni Alexandru Scridonuț...* (V. Vasilache).

Aceeași situație e și la vocativele feminine, nume de persoană sau de familie. A spune *Popeasco*, *Ioneasco* sau chiar *Tatiano*, *Mario* este urît. „Vom spune mai degrabă *Doamna (domnișoara) Popescu*. Să nu uităm că orice om are dreptul să fie numit *domn* sau *doamnă* și că folosirea acestui apelativ este un semn al educației dumneavoastră” [Ibidem, 38] Chiar dacă ești director sau ocupi un post de frunte, nu trebuie să subapreciezi subalternii, adresîndu-te doar cu numele de familie. Deseori întîlnim expresii de tipul *Vasilescule, dă-mi dosarul*. Trebuie să încercăm a depăși această stare și să spunem *domnule Vasilescu, dă-mi, te rog, dosarul cela*, deoarece, oricine n-ar fi această persoană, ea merită respectul nostru, în orice împrejurare.